2002-ci ildən etibarən "525-ci qəzet" bir il ərzində öz səhifələrində dərc olunan poeziya və nəsr əsərləri arasından ən yaxşı ədəbiyyat nümunəsini seçmək üçün "İlin bədii əsəri" mükafatını təsis edir. Mükafat hər il yanvar ayında təqdim ediləcək. Qaydaya görə, mükafata layiq görülən əsər "525"də təkrar dərc olunacaq. Redaksiya ötən il üçün "İlin bədii əsəri" mükafatını xalq yazıçısı Elçinin "Sarı gəlin" hekayəsinə verməyi qərara alıb. Şərtimizə sadiq qalaraq "Sarı gəlin" hekayəsini təkrar dərc edir və xalq yazıçısı Elçinə yeni yaradıcılıq uğurları arzulayırıq.

"525-ci qəzet"

"İlin bədii əsəri"

ELÇİN

"SARI GƏLİN"

Hekayə

... sonra bir şıdırğı yağış yağdı və birdən-birə bu dağların sal daşları, yamyaşıl döşləri və adda-budda o döşlərdə bitmiş ağacların eləcə yamyaşıl çətirləri, kolların yarpaqları, dibində ağappaq bir köpükle köpüklənə-köpüklənə çay axan yarğanın üstü ilə uzanıb gedən sıldırım qaya parçalarını tozdan, torpaqdan yuyub tərtəmiz etdi və tərtəmiz bir parıltı ilə də işım-işım işıldatdı və bu dəm bu dağlar, bu yaşıllıq, bu sal daşlar, yarğan boyu uzanan o sıldırım qayalıq dünyanın genişliyindən, əvvəlsizliyindən və axırsızlığından xəbər verdi...

... sonra bütün bu genişliyi, əvvəlsizliyi və axırsızlığı bir səda bürüdü və o səda altında, elə bil ki, o yarğanın dibi ilə köpüklənə-köpüklənə axan o çayın, o dağların, o yamyaşıl döşlərin özü o sədaya söz söyləməyə başladı:

Saçın ucun hörməzlər,
Səni mənə verməzlər,
Nə ola bir gün görəm,
Nazlı yarın, ah, üzünü...
Neynim aman, aman,
Neynim aman, aman,
Sarı gəlin...

... sonra o şıdırğı yağış kəsəcəkdi, sonra axşam düşəcəkdi, sonra da bütün bu yerlərə bir qaranlıq çökəcəkdi, amma o səda da, o mahnı da yenə bu yerlərlə birlikdə olacaqdı:

Bu dərənin uzunu,
Çoban, qaytar quzunu...
Nə ola bir gün görəm,
Nazlı yarın üzünü...
Neynim aman, aman,
Neynim aman, aman,
Sarı gəlin...

●●●

"Payız yağışı" kababxanasının görkəmində adından savayı yaxşı bir şey yox idi. Sovet İttifaqı zamanı Bakının 3-cü mikrorayonunda tikilmiş səkkizmərtəbəli yaşayış binasının həyətinin aşağı bəsində hansı müəssisəninsə balaca bir avtomobil təmiri emalatxanası var idi, amma elə bil, Sovet İttifaqı dağıldı, kimlərsə bu emalatxananı özəlləşdirdilər, sonra da oranı kababxana elədilər.

Düzdü, deyilənə görə bu kababxanada yaxşı kabab bişirirdilər, amma o səkkizmərtəbədə yaşayan adamlar ocaq tüstüsündən, daimi kabab iyindən, ora gəlib-gedən müştərilərin hərdən səs-küy salmasından çox narazı idilər, yegano xoşa gələn bir şey var idi ki, bəzən "Payız yağışı"ndan həzin bir klarnet səsi gəlirdi, o zaman sakitlik çökürdü, o klarnetin səsi səkkizmərtəbədəki insanların içində nəsə elə bir hissiyyat yaradırdı ki, onlar bir müddət o daimi kabab iyini də, o ocaq tüstüsünü də, tərbiyesiz müştərilərin qışqır-bağırını da yaddan çıxarırdılar...

●●●

Həmin gözəl yaz günü klarnet çalan Fətulla həmişəki kimi, sübh tezdən yatağından qalxıb əl-üzünü yumağa gedəndə, arvadı – Firuzə – elə bil, elə onun durmağını gözləyirdi, mətbəxdən başını uzadıb:

- Fətulla, durdun?- soruşdu, sonra da: - Sözüm var e, sənə... Get, yuyun, sonra... - dedi və bu sözləri elə dedi ki, Fətullanın ürəyindən tarın sarı simi kimi çox nazik, amma çox da sərt bir sızıltı keçdi: Firuzənin bu səsində bir yazıqlıq var idi, acizlik var idi və Fətulla boyda kişi əl-üzünü yuya-yuya özünü güclə saxladı ki, əməllicə kövrəlməsin və ürəyində bu dünyanın qarasına yağlı bir küçə söyüşü söydü, çünki son vaxtlar,– səbəbi nə idi? heç özü də bilmirdi!– arvadının cavanlıq çağları tez-tez gəlib gözlərinin qabağında dururdu, o çağları ki, indi xınadan qıpqırmızı qızarmış ağ saçların heç izi-tozu da yox idi, bilək yoğunluğunda qapqara iki hörüyü, az qala, topuğunacan uzanırdı, qədli-qamətli bir ceyran balası idi və günə deyirdi, sən çıxma, mən çıxacağam, aya deyirdi, yox, sən çıxma, mən çıxacağam və bütün məhəlləcavanlarının gözü o hörüklü qızda idi, o hörüklü qız isə o qədər cavanın arasından onu, yəni, indi ürəyindəki o sızıltı ilə əl-üzünü yuyan Fətullanı seçdi.

Fətullanı seçdi, amma ona görə seçmədi ki, otuz ildən sonra, aya, günə meydan oxuyan o qızın səsi indi belə yazıqlaşsın, ona görə seçmədi ki, Firuzə bu yaz məhəlləsəki dalbadal beş toyun beşinə də eyni paltarda getsin, ona görə seçmədi ki...

və Fətulla az qaldı əlindəki sabunu güzgüdəki əksinə çırpsın...

yaxşı...

bəsdi...

başqaları səndən də pis gündədi...

və o vaxtlar Fətulla da qara, qıvrım saçlı, qabağından yeməyən, həyət qapıları ilə üzbəüz qoşa tut ağacının kölgəsində oturub küçədən ötən, pəncərələrdən boylanan məhəllə qızlarının xəlvəti baxışları altında şəstlə nərd oynayan və məhəllə cavanlarının hamısını udan bir oğlan idi və o hörüklü qızın bu qədər cavanın içində Fətullanı seçməyi də, yayın cırhacır istisində məhəllə kişilərinin bu qoşa tut ağacının kölgəsində oturması kimi bir şey idi, yəni, təbii idi, burada təəccüblü heç nə yox idi, Fətulla görkəmiylə də, ədasıyla da o hörüklü qıza layiq bir cavan idi, amma elə o vaxtlar papaqçı Cəfər – hörüklü qızın atası – iki ayağını bir başmağa dirədi ki, mən zumaçalana qız verməyəcəyəm.

Məsələ burasında idi ki, Fətullagil nəsillikcə musiqiçi idilər, ulu babası da, babası da, atası da Bakının məşhur balaban çalanları olmuşdular və Fətulla özü də lap uşaqlıqdan balaban çalmağa başlamışdı və balaban hava kimi, su kimi bir şey idi və Fətulla üçün bizim bu gözəl dünyamızda balabansız yaşamaq mümkün olan bir iş deyildi, amma papaqçı Cəfər ki, iki ayağını bir başmağa dirədi, Fətulla o hörüklü qızdan ötrü bütün həyatının mənası hesab elədiyi balabandan əl çəkdi, klarnetə keçdi.

Klarnet, görünür, papaqçı Cəfər üçün balabandan xeyli hörmətli imiş və papaqçı Cəfər axır ki, o hörüklü qızın razılığını verdi.

O vaxtdan düz otuz altı il keçib.

Bu otuz altı ildə Fətullanın klarneti çox məclislər yola salmışdı, çox toylar çalmışdı, böyük bir ailəni – özləri və beş qız – dolandırmışdı, o klarnet qızları böyütmüşdü, oxutmuşdu, onları nə vermişdi.

Sovet vaxtında indiki qədər çalğıçı yox idi, amma elə ki, Sovet İttifaqı dağıldı, o qədər oxuyan, çalan peyda oldu ki, məəttəl qalmalı iş idi – bunlar əvvəllər harda idi? müstəqillik bunlara necə hamilə olmuşdu ki, birdən-birə bu qədər doğdu bunları? və hamısı da çalğı çalandan çox, yaxşıca mantyor idi, bu mənada ki, bütün çalğı alətlərini elektrikə calayırdılar, bir hay-küy salırdılar, bir oyun çıxarırdılar, bir geyim geyinirdilər ki, Fətullanın klarneti axırda balaca bir kababxanalıq oldu və bir vaxtlar eləcə pul gətirən o klarent indi ancaq həmin kababxanaya gələn üç nəfərin, beş nəfərin cibinə baxmağa məcbur oldu.

Və Fətulla əl-üzünün sabununu yuya-yuya gözlərini qaldırıb gözgüyə baxmırdı, bu çalbaş, bığları ağappaq ağarmış kök kişiyə baxmaq istəmirdi, amma, o məqamda, elə bil, gözgü maqnitə dönmüşdü, Fətullanın gözləri də dəmirə – gözgü o gözləri özünə çəkirdi...

mənə baxmalısan!..

mənə baxmalısan!..

●●●

Norveçli Martinius Asbyornsen artıq yeddi il idi ki, Bakıdakı xarici neft şirkətlərindən birində baş mühasibin kömekçisi vəzifəsində işləyirdi və İbsəni çox sevsə də, ənticə yaşlarının satışı ilə məşğul olan Bakı dəllallarını İbsənin qəhrəmanlarından qat-qat yaxşı tanıyırdı, həmin ənticə əşyalara baxanda, onların gətirəcəyi gəliri əvvəlcədən hiss edəndə, sevimli bəstəkarı Qriqin musiqisindən də qat-qat artıq dərəcədə həzz alırdı.

Düzdü, indi yerli sakinlər də, dəllallar da beşaltı il bundan əvvəlkilər deyildi, çox ayılmışdılar və Sovet İttifaqı dağılandan sonra ki, sərhədlər açılmışdı, Bakıya gəlib-gedən xaricilər ənticə əşyaları – qədim Azərbaycan xalçalarını, zərgər işlərini, misgərlik nümunələrini, lap elə müasir rəssamların əsərlərini su qiymətinə alırdılar, xaricə aparıb on qat, hətta yüz qat artıq qiymətə satırdılar, ya da çox az pulla özlərinə zəngin, qiymətli şəxsi kolleksiyalar düzəldirdilər – beş-altı il bundan əvvələ qədər belə idi, sonra isə təzə dəllallar peyda oldu, qiymətlər qalxdı, amma nə qədər qalxsa da, respublikanın sakinləri nə qədər ayılsalar da, ənticə Azərbaycan və Şərq əşyalarının Azərbaycandakı qiyməti Avropada və Amerikada idi ki, qiymətlərə nisbətən çox ucuz idi.

Əlbəttə, həmişə belə olmayacaqdı, fürsətdən istifadə etmək lazım idi. Düzdü, belə getsəydi, biriki ildən sonra Azərbaycanda daha heç nə qalmayacaqdı, amma bu, sonranın problemi idi və bu problemlə, qoy, gələcəyin adamları və azərbaycanlıların özü məşğul olsun.

Təbiətən cəld, ağıllı və işbacaran bir adam olan Martinius Asbyornsen isə, həm də çox ayıq adam idi, əvvəlcə özünə qədim Azərbaycan xalçalarından və xalça məmulatlarından ibarət gözəl və qiymətli şəxsi kolleksiya düzəltdi, sonra başa düşdü ki, bu yerdə şəxsi kolleksiya ilə kifayətlənmək olmaz, əməlli-başlı biznesə girişmək lazımdır – başa düşdü və cani-dildən fəaliyyətə başladı, bu illər ərzində həmin biznesin gizli yollarını da, rəsmi yollarını da yaxşıca mənimsədi və yaxşı da pul qazandı.

Norveçdəki tanış-bilişlərinin (elə özünün də!) heç ağlına da gəlməzdi ki, haçansa Sovet İttifaqı dağılacaq və o qorxunc Sovet İttifaqının dağılması Martinusu bəxtəvər edəcək, dünənə qədər heç kimin tanımadığı Azərbaycan adlı bir ölkədə bu balaca, dazbaş, yekəqarın adamın bəxti beləcə açılacaq.

●●●

Firuzə təzəcə dəmlədiyi çayı, yağı, pendiri, çörəyi gətirib Fətullanın qabağında mizin üstünə qoyandə, Fətulla hiss elədi ki, Firuzə nəsə gözlənilməz bir şey deyəcək və sorusanda ki:

- Deyirdün sözün var mənə?

Firuzə də:

- Çayuvu iç, sonra deyərəm... - deyəndə, Fətulla lap yüz faiz bildi ki, Firuzənin sözü nəsə təzə bir söz olacaq, amma o təzəlik necə olacaq? yaxşı olacaq? pis olacaq? – bunu bilmirdi.

Firuzə o sözü deməyə tələsirdi, amma eyni zamanda, elə bil ki, ürək eləmirdi və Fətulla fikirləşdi ki, bəlkə qızlarla bağlı nəsə bir xəbər var? amma nə olacaqdı? əgər təzə nəvə xəbəriydisə, burda ehtiyat eləməli təzə bir şey yox idi – altıncı nəvə olacaqdı – başqa bir səbəb isə Fətullanın ağlına gəlmirdi.

Və elə ki, həmişəki pendir-çörəyi yedi, şirin çayı içdi:

- Hı?- dedi.- Nə olub?

Firuzə:

- Heç nə...- dedi.- Nə olacaq ki, Allaha şükür, hər şey yerindədi...

- Deyirdün axı sözün var...

Firuzə ona yaxınlaşdı və biləyindən tutub:

- Bir bura gəl...- dedi və Fətullanı ardıyca otağın həyət qapısına tərəf çəkdi.

Düz otuz altı il idi ki, evli idilər və bu otuz altı ildə hər dəfə Firuzənin əli onun əlinə dəyəndə, Fətullanın bədənindən bir cərəyan keçirdi, elə bil...

elə bil...

elə həmin qalın qoşa hörüklü qızın əli idi, o əlin hərarəti, o əlin gətirdiyi hissiyyat idi...

Fətullagilin həyət qapılarının qarşısında gövdəsi yoğunlayıb qocalmış bir sarı şam üzüm ağacı var idi və bu ağacın yaşı Fətullanın yaşından çox idi, ağacın budaqlarını Fətullagilin birmərtəbəli binalarının damına qaldırmışdılar və damda o budaqlardan talvar düzəltmişdilər və elə ki, yaz gəlirdi, o budaqlar yarpaqlamağa başlayırdı, bir azdan damdakı o talvar məhəllənin cənnət guşələrindən biri olurdu, yay günortasının cırhacır istisində də yarpaqların sıxlığından o talvara gün şığıya bilmirdi, ən gözəli isə bu idi ki, o qoca üzüm ağacının elə təzə-tər yarpaqları olurdu, elə bil, yetmişinci, səksəninci dəfə deyildi açmağı, birinci dəfə açılıb dünyaya gəlirdi və o qədər də sapsarı şamısı olurdu ki, Firuzə bütün ilin abqorasını, sirkəsini düzəldirdi, doşabını bişirirdi, bal kimi şandan vedrə-vedrə qızlara göndərirdi, yarpaqlarını duza qoyurdu və qışda da, payızda da o yarpaq dolmasını bişirirdi ki, Fətullanın aləmində, dünyada heç kim o dadda yarpaq dolması bişirmirdi və bişirə də bilməzdi.

Firuzə Fətullanı ardıyca çəkib həyətə çıxartdı və yamyaşıl yarpaqları az qala ovuc içi boyda böyümüş üzüm ağacını göstərib:

- Görürsən, Fətulla?..- dedi.

Fətulla hər halda sənətkar idi və bu yaz səhəri Firuzənin onu həyətə çıxarıb yamyaşıl bir gülüşlə adamın üzünə gülən bu üzüm budaqlarını göstərməsi, doğrusu, Fətullanı əməlli-başlı həyəcana gətirdi və Fətulla lap o cavanlıq çağlarındakı kimi, həyətin ortasında Firuzəni qucaqlayıb sinəsinə sıxmaq istədi, amma bu vaxt Firuzə deyəndə ki:

- Bilirsən, Fətulla, bir söz deyəcəyəm, ancaq... hirslənmə...

- Fətullanın ürəyi, elə bil, bir boşluq içində uçunan kimi oldu və Fətulla yüz faiz başa düşdü ki, nəsə çox pis bir söz eşidəcək.

Firuzə dedi:

- Fətulla... bilirsən... istəyirəm... istəyirəm bu yarpaqları yığım... aparım bazarda satım...

Əvvəlcə Fətulla elə bildi ki, Firuzənin dediklə-

rini düz başa düşmədi, amma elə ki, bu sözlər şapalaq kimi onun beynino çırpıldı, Fətullanın sifəti nə günə düşdüsə, Firuzənin rəngi ağappaq ağardı və Fətulla:

- Nə?- deyə xırıldayanda, Firuzə:

- Hirslənmə, Fətulla, sən Allah, hirslənmə!..- dedi.

Fətulla eyni xırıltıyla:

- Mənim arvadım gedib bazarda yarpaq satacaq?- soruşdu və elə bil, o, bu sualı, Firuzəyə yox, özünə verdi, əslində heç özünə də yox, Fətulla bu sualı nəmolum bir varlığa verdi...

bəlkə taleyə verdi?..

Allaha verdi?..

kimə verdi?..

bilmirdi, amma orasını tamam aşikar bilirdi ki, həyatının bu məqamına gəlib çatmaqdansa, o qoşa hörüklü qızı otuz altı ildən sonra, belə bir ehtiyaca ürcah etməkdənsə, o, yəni, Fətulla, ölsəydi, bundan min qat yaxşı idi.

Firuzə, Fətullanın bircə anın içində bərəlmiş gözlərinə, qıpqırmızı qızarmış sifətinə baxa-baxa əməlli-başlı qorxuya düşdü, axır vaxtlar onsuz da Fətullanın qan təzyiqi yuxarı idi (hərdən 110 - 170-ə olurdu) və Firuzə sıdq-ürəkdən gələn bir yalvarışla:

- Fətulla, qurban olum sənə, sözdü də, dedim... qurban olum, Fətulla... fikir vermə, dəməmiş olum, Fətulla... vallah, day bir də belə söz dəmərəm... - Firuzə yenə Fətullanın biləyindən tutdu və bu otuz altı ildə birinci dəfə Fətulla sərt bir hərəkətlə qolunu dartıb:

- Əlüvü çək mənnən!..- dedi.

●●●

Miss Merilin Consonun əlli bir yaşı var idi, amma indiyə qədər ərə getməmişdi və bu zənci qadın həddən artıq gombul idi. ABŞ-da bu cür kök adamlara tez-tez rast gəlmək mümkündü və əlbəttə, bu cürə kökləyün səbəbi qidanın tərkibindəki süni maddələr idi.

Yemək – miss Merilin Consonun həyatının əsas problemi idi və artıq əsas da məqsədə çevrilmişdi və bu mənada miss Merilin Conson sonuncu iş yerindən çox razı idi.

Miss Merilin Conson Nyu-Yorkda, Manhettəndə, BMT-nin lap yaxınlığındakı "Reqal Y.N. Plaza" oteli ilə üzbəüz binanın 23-cü mərtəbəsində, tanınmış və nüfuzlu bank işçisi mister İsaak Blyumentallın evində qulluqçu işləyirdi və mister Blyumentallın özü də, missis Blyumentall da yeməklərinə xüsusi fikir verən və az yeyən adamlar olduğu üçün, mağazadan alınan, sifariş gətirilən ərzağın çoxu tökülüb qalırdı və miss Merilin Conson evin işlərini görməklə bərabər, dəyirman dən üyüdən kimi, səhərdən axşama kimi, ekoloji cəhətdən çox təmiz və buna görə də çox baha olan həmin ərzaqları yeməklə məşğul olurdu.

Mister və missis Blyumentalllar sonsuz idi, az danışan, sakit, rahat, qayğısız həyatı sevən adamlar idi.

Missis Blyumentallın ağappaq bir pudeli var idi və o pudelə daha çox danışırdı, nəinki mister Blyumentallla, yaxud da miss Consonla, iti tez-tez təmiz havaya çıxarırdı, onu özü təmizləyirdi, özü çimizdirirdi, özü pudeli xüsusi bərbərin yanına aparıb yeni dəblə qırxdırırdı, qıvrım tüklərini özü darıyırdı, onu özü yedizdirirdi və miss Conson bu itlə bağlı heç bir əziyyət çəkmirdi.

(Ardı 17-ci səh.)

(Əvvəli 16-cı səh.)

Mister Blyumentall maliyyəçi dairələrdə məşhur və nüfuzlu bank işçisi olmaqla bərabər, məşhur da kolleksiyaçı idi, qədim musiqi alətləri yığırdı və işdən gelib yüngülcə bir şamdan sonra, gecənin yarısına qədər vaxtını, ideal bir səliqə ilə kolleksiyanı topladığı ayrıca üç otaqda keçirirdi, zəngin kolleksiyasındakı nadir nümunələrdən birini götürüb rahat kreslosunda əyləşirdi, böyüdücü şüşə ilə baxa-baxa o nümunəni santimetr-santimetr tədqiq edirdi, cürbəcür məlumat kitablarına, kataloqlara baxırdı və sairə.

Kolleksiyadakı nümunələrin, o cümlədən Q. da Salonun bir, A. və N.Amatilərin bir, Stradivarinin isə iki (!) skripkasının tozunu da mister Blyumentall şəxsən özü alırdı və bu məhəbbəndə da missis Consonun heç bir qayğısı və qorxusu yox idi ki, birdən nəsə əlindən yerə düşər, əzilər, zədələnər, nəyəsə toxunar...

●●●

Firuzənin nə təqsiri var idi? hə? nə təqsiri var idi? heç nə... gör sən bu evi, bu yazıq Firuzəni hansı günə gətirib çıxarmısan ki, meynənin yarpaqlarını yıb aparıb bazarda satmaq istəyir... sənin o atan ki, bu meynəni bu həyətdə əkmişdi, əkəndə heç onun ağlına gələrdi ki, haçansa oğlunun ailəsi o günə qalacaq ki, arvadı gedib bazarda meynə yarpağı satmağa möhtac olacaq?.. o rəhmətlik papaqçı Cəfər ki, o qoşa hörüklü qızı zumaçıya vermək istəmirdi (yaxşı da eləyirdi!), klarnet çalana verdi (çox da səhv bir iş tutdu!), indi qızının bu gününə qəbirdə tərpənməsin, nə eləsin?.. axmaq oğlu, axmaq, Firuzənin əlini tələməkdənsə, get, öz başını divara vur də, Firuzə neyləsin?..

... və mizin arxasında dinməzcə oturub barmaqlarını sındıran Fətulla, görəndə ki, Firuzə həyət qapısından otağa girdi və Firuzənin gözləri də ağlamaqdan qıpqırmızı qızarıb, özünü güclə saxladı ki, durub Firuzəni qucaqlamasın, "sənin nə günahın var, əzvayın biri mənəm!"- deməsin, amma Fətulla özünü saxladı və qorxdu ki, birdən Firuzənin yanında gözləri dolar, ona görə də gözlərini mizin üstündə eləcə ovuşduruğu barmaqlarından çəkməyə ürək eləməyib təkcə elə:

- Axı nədi e?... - soruşdu.

Firuzə də ona baxmadı, mizin üstündəki çay-çörək qalığını yığışdıra-yığışdıra titrək bir səslə:

- Uşağın kiçik toyu olacaq də...- dedi.

... indi başa düşdün, kütbeyin oğlu, kütbeyin, başa düşdün, ya yox?.. hədiyyə almaq istəyir də, uşağa, nə ilə alsın?.. gedib nə eləsin?.. sənin o klarnetin elə sənin başına dəysin!.. nə getirirsən evə?.. getirdiyini elə öz qarnına tıxırsan də!..

Məsələ burasında idi ki, düz beş gündən sonra – üzümüzə gələn bazar – Fətullanın beş yaşlı oğlan nəvəsini sünnət edəcəkdilər və Firuzə də uşağa hansı hədiyyə almaq və o hədiyyəni hansı pulla almaq barədə fikirləşəndə, axırda qumanı gələn yer bu qoca üzüm ağacı olmuşdu...

... başa düşdün, axmaq oğlu, axmaq!..

●●●

Əlbəttə, Fətulla bilirdi ki, "Payız yağışı"ndan gələn pul azdı, evin xərcinə bəs eləmir, amma işin lap belə bir vəziyyətə gəlib çıxdığını bilmirdi, çünki pulu getirib verirdi Firuzəyə, evin xərcləri ilə də Firuzə məşğul olurdu və Firuzə də Fətullaya şikayət etmirdi ki, qanı qaralmasın, onsuz da Fətulla əlindən gələni edirdi, yaşının bu çağında, kababxanaya gəlib-gedən övladı yaşında müştərilərin (özü də necə müştərilərin! biri kefli olurdu, o birisi dalaşqan olurdu, o birisi də, Allah bilir, hansı yuvanın quşu olurdu...) sifarişlə klarnet çalırdı – Fətulla bədbəxt, bundan artıq nə etmoli idi?

Ancaq kürreyi-ərz alt-üst olsaydı da, Fətulla razı ola bilməzdi ki, onun evində elə bir vəziyyət yaransın ki, nəvəsinin kiçik toyuna hədiyyə almaq üçün, Firuzə bazara gedib yarpaq satmaq fikrinə düşsün.

Və bu zaman Fətulla gəlib Firuzənin xüsusi səliqə ilə bəzədiyi bufetin qabağında dayandı, gözlərini bufetin yuxarı qatında, şüşənin arxasındakı o qədim

"İlin bədii əsəri"

sədəfli balabana zillədi. Üstü gümüş, sədəf və firuzə ilə işlənmiş bu balaban Fətullaya ata-babasından qalmışdı və Fətullagilin evinin çox əziz bir əşyası idi. Vaxtıyla bu balabandan qəzetlər də yazmışdı, muzeydən də gelib onu almaq istəmişdilər, amma Fətulla verməmişdi, çünki Fətulla belə fikirləşirdi ki, əgər, bu balabanı satsa, ya kiməsə versə, dədəbabasının ruhu qarşısında kişiyə yaraşmayan bir iş görmüş olar.

Və ümumiyyətlə, hərdən Fətullaya elə gelirdi ki, o gün ki, Fətulla bu balabanı yerə qoydu və klarneti əlinə gətirdü, o gündən də bu balaban təkcə Fətulladan yox, bütün dünyadan küsdü.

Amma bəzən – ildə bir dəfə, bəlkə də iki ildə bir dəfə Fətulla balabanı bufetdən çıxarırdı, həyətə çıxırdı, o meyvənin qabağındakı balaca çərhovuzun həmişə səliqə ilə əhənglənmiş sürahısında otururdu, o balabanı sazlayırdı və

Bütün məhəllə, Fətullanı tanıyanların hamısı, hətta Firuzə də elə bilirdi ki, klarnet Fətulla üçün hər şeydir, Fətullanın ən yaxın sirdaşıdır, Fətullanın ürəyinin dedikləridir, ürəyinin səsidir və məhəllə də, tanış-biliş də, Firuzə də düz fikirləşirdilər, həqiqətən də belə idi, amma Fətullanın ürəyinin çox dərinlərində bir nöqtə var idi, o nöqtəyə qədər belə idi, o nöqtədən sonra isə başqa bir hiss var idi və dünyada heç kimin, hətta Firuzənin də xəbəri yox idi ki, o nöqtədən sonra Fətulla üçün klarnet boş şey idi (!), çünki o nöqtədən sonra təbiətin səsi gelirdi, yani bu mənada ki, dənizin uğultusu, quşların səsi, yarpaqların xışıltısı...

Günlərin bir qəribə günündə, axşam çağı, küçə qapılarının qabağındakı qoşa tut ağacının altında oturub, həmişəki kimi, məhəllənin kişiləri ilə nərd oynamağa hazırlaşan Fətulla, o qoşa tut ağacının yüngül mehdən xışıldayan yarpaqlarına

(bu adamın adını Ələkbər heç cürə yadında saxlaya bilmirdi, ona görə də bu balaca, dazbaş, yekəqarın adamın adını kağıza yazırdı və onunla danışanda gözucu kağıza baxırdı) satdı və Martinius Asbyornesen o sədəfli balabanı 7000 ABŞ dollarına Nyu-Yorkda yaşayan müştərisinə satdı və nəhayət, sədəfli balaban mister İsaak Blyumentallın mizinin üstünə gelib çıxdı.

Mister Blyumentall elə ilk baxışdan o sədəfli balabanın gözəlliyinə aşiq oldu, onu çox diqqətlə nəzərdən keçirdi, yoxladı, məlumat kitablarından Məhəmməd ibn Yusif ibn Mütəllibin orta əsrlərdə Şərqdə nəfəsli musiqi alətləri düzəltməkdə, Avropada skripka ustası Stradivariyə bərabər bir sənətkar olduğunu öyrəndi və o balabanı 66500 dollara alıb kolleksiyasının Şərq musiqi alətləri bölməsinə qoydu.

Onda Nyu-Yorkda payızın əvvəlləri idi...

●●●

Payız ötdü, Nyu-Yorkda soyuq bir qış keçdi, sonra yaz geldi, amma Nyu-Yorkun daş, beton, şüşə göydələnləri o payızın da, o payızı əvəz edən qışın da, təzə gelən yazın da fərqində deyildi.

Mister Blyumentallın mənzilində həyat, necə vardısa, elə də davam edirdi, payız da eləcə ötdü, qış da eləcə ötdü, yaz da indi eləcə ötürdü... sonra yay gələcəkdi, yazdan sonra yenə payız gələcəkdi, sonra qış, sonra yenə yaz... və həyat da o daş, beton, şüşə göydələnlərin arasında, mister Blyumentallın tozun da yeri dəyişməyən mənzilində eləcə davam edəcəkdi...

Missis Blyumentall pudeli həmişəki kimi gəzdirirdi, çimizdirirdi, qırxdırırdı.

Mister Blyumentall işdən geləndən sonra, həmişəki kimi, yüngülcə bir şam eləyib kolleksiyası ilə məşqul olurdu və o dəm onun üçün o kolleksiyadan savayı dünyada heç nə yox idi.

Miss Conson eləcə fasiləsiz yeyə-yeyə mətbəxdə nəsə bişirib-düşürüdü, yuyub-yığışdırırdı, çox zaman mənzildə tək olduğu üçün, eləcə yeyə-yeyə də otaqları gəzirdi, nəsə bir iş görmək istəyir, amma hər şey öz yerində olurdu, hər şeyə necə səliqəliydisə, eləcə kim hec nəyə toxunmurdu, toxunanda da hər şey öz əvvəlki yerinə qayıdırdı və miss Conson görmək üçün bir iş tapmırdı və o daimi yemək ehtiyacı və yeməyin özü olmasaydı, həyat miss Conson üçün çox darıxdırıcı və mənasız keçərdi.

Və beləcə ötən günlərdən birində – bir yağışlı yaz günü, günün günorta çağı, mister Blyumentallın mənzilində dünyada (hər halda, bu dünyada!) misli görünməmiş bir hadisə baş verdi.

Həmin yağışlı yaz günü miss Conson mənzildə yenə tək idi, yenə yeyə-yeyə otaqları gəzib özünə bir iş axtarırdı və birdən qəribə bir səs eşitdi: bu musiqi idi, amma nəsə çox qəribə...

anlaşılmaz...

eyni zamanda çox yanıqlı...

hə... hə, çox... çox yanıqlı bir musiqi idi və kolleksiya olan otaqlar tərəfdən gelirdi.

Miss Conson əvvəlcə elə bildi ki, bu səs televiziyadan, ya radiodan gelir, amma mister Blyumentall, fikrini dağıtmasın deyə, o otaqlarda radio, televizor qoymağa icazə vermirdi və miss Conson təəccüb içində kolleksiya otaqlarına tərəf yaxınlaşdı.

Tamam aydın idi ki, səs, bax, bu otaqdan gelir.

Miss Conson otağın qapısını açdı və bu zənci qadının onsuz da böyük olan qara gözləri bir anın içində bərəlib az qaldı hədəqəsindən çıxsın.

Mister Blyumentallın kolleksiyasından fleytaya bənzər bir musiqi aləti öz yerindən qalxıb, pəncərənin qabağında, elə bil ki, görünməz bir tellə tavandan asılmış kimi dayanmışdı və elə bil ki, insan kimi, pəncərədən o yaz yağışına baxa-baxa öz-özünə həmin...

anlaşılmaz...

yanıqlı...

çox yanıqlı...

musiqini çalırdı və o melodiyaya uyğun olaraq da yavaş-yavaş tərpənirdi.

Udmaq istədiyi növbəti tikə miss Consonun boğazında qalmışdı və gözünün qabağındakı bu ağlasığmaz görüntü elə müdhiş bir hiss yaratdı ki, bədbəxt qadının başındakı qıvrım qara tükler bizbiz durdu.

Miss Consonun ürəyi elə şiddətlə vururdu ki, elə bil, indicə, bu qadının hər biri yekə un torbasına oxşayan döşlərinin arasından sıyrılıb çölə çıxacaqdı.

O fleytaya bənzər musiqi aləti isə o anlaşılmaz musiqini eləcə pəncərənin qarşısında öz-özünə çalırdı və o melodiya anlaşılmaz idi, düzdür, amma çox yanıqlı idi və o musiqi alətinindən gelən o yanğı, o qüssə, kədər miss Consonun geniş sinəsinə doldu vəən dəhşətlisi bu idi ki, belə bir yanğı, belə bir qüssə, kədər indiyə qədər onun o geniş sinəsi üçün ta-

ELÇİN

"SARI GƏLİN"

bir "Sarı gəlin" çalırdı.

Və o zaman Fətulla hiss edirdi ki, barmaqları balabanın dəlikləri üstündə oynadıqca, balaban onunla barışır və Fətulla bir də onu hiss edirdi ki, balabanı axırıncı dəfə bufetin gözünə qoyandan sonra, bütün bü müddət ərzində, balaban səbrlə bu günü – həyətdəki bu xudmani "Sarı gəlin" bayramını gözləyib.

Muzey işçiləri balabanın üstündə ərəb əlifbasında sədəflə yazılmış yazını da oxumuşdular və Fətulla o yazını kiril əlifbası ilə ağ bir kağıza yazdırıb, muzeylərdə olan kimi, balabanın qarşısına qoymuşdu:

II - 923.

Camadiül-əvvəl - 6.

Təbriz.

Usta Məhəmməd ibn Yusif ibn Müəllib.

Bu – balabanı Təbrizdə yaratmış ustanın adı və hicri təqvimlə yaranma tarixi idi ki, elə həmin muzey işçilərinin hesablamasına görə, milad ilə 1516-cı il iyun ayının 30-u eləyirdi.

Sovet vaxtı indiki kimi deyildi, muzeylərin pulu çox idi və o muzey işçiləri çox çalışdılar, çox əlləşib-vuruşdular, amma Fətulla balabanı muzeyə satmadı, icazə verdi ki, gəlib şəkilini çəksinlər, hara istəyirlər göndərsinlər, nə istəyirlər yazsınlar, amma o sədəfli balabanın özü eləcə bu bufetin yuxarı qatında qaldı və mötəbərliyi daha da artdı.

Fətullagilin evindən dörd qapı aşağıda Ələkbərgilin evi idi, Ələkbər misgər idi və qabaqlar Bakının Basin küçəsində, 11 nömrəli tramvayın dayanacağının yanında balaca bir misgərxanası da vardı, sonralar küçəni genişləndirəndə o misgərxananı da dağıtdılar və o vaxtdan da Ələkbər ailəsini mis qabları qalaylamaqla dolandırırdı, amma elə ki, Sovet İttifaqı dağıldı, qəribə bir əhvalat baş verdi: Ələkbərin zirzəmisindəki mis qazanlar, sinilər, samovarlar və başqa üstünü toz basmış mis əşyalar matah oldu, şirəyə ari gelən kimi, əvvəlcə xaricilər, sonra da birdən-birə peyda olmuş Bakı dəllaları Ələkbərin o mis qablarını böyük pullarla almağa başladılar və mis qabları qurtarandan sonra, Ələkbərin özü dəllala çevrildi və misgər Ələkbər gözgörəti varlanıb məhəllənin yaxşı yaşayan adamlarından biri oldu, hətta özünə bir "Mersedes" də aldı, düzdü, bu "Mersedes" 1986-cı ilin buraxılışı idi, amma hər halda "Mersedes" idi.

Pişik iy çəkən kimi, Ələkbər də düz üç dəfə Fətullagilə gəlmişdi və həmin balabanı almaq istəmişdi və hər dəfə gelində də balabanın əvəzinə vərəqəyi məbləği bir qism artırmışdı, amma ala bilməmişdi və sonuncu dəfə gelində, Fətulla gözlərini qıyıb: "- Ələkbər, - deməzdən bu evin qapısı həmişə sənün üzünə açıqdı. Ancaq bu məsələdən ötrü bir də bu evə gəlmə!"- və ondan sonra, Fətullanın xasiyyətinə bələd olan Ələkbər, bir də balaban məsələsinə girişməmişdi.

●●●

qulaq asdı, o xışıltı, elə bil, yapışqan kimi, beyninə yapışdı, eləcə də orada qaldı, neçə müddət ondan əl çəkmədi və çağa dad, yaxud nəsə başqa bir şey kəşf edən kimi, birdən-birə kəşf etdi ki, onun klarneti təbiətin bu dediklərini heç zaman deyə bilməyəcək.

O qoşa tut ağacının yarpaqları nə deyirdi?– Fətulla bunu hey kimə və hey vəchlə başa sala bilmədi, çünki özü də bilmirdi ki, o yarpaqlar nə deyir, amma yarpaqların o xışıltısındakı sirri dünyanın heç bir çalğı aləti o cürə vərə bilməzdi.

Bircə o balabandan və o balabanın "Sarı gəlin"indən başqa.

Amma Fətulla burasını da başa düşürdü ki, bu, onun üçün, yəni Fətulla üçün belədir və bir pianoçu da belə fikirləşə bilər ki, bunu ancaq piano bacarar, skripkaçı da fikirləşər ki, o sirri ancaq skripka söyləyə biler.

Hər halda, o kəşfdən sonra Fətulla xeyli müddət bikef oldu, nəinki bütün ömrünü hər etdiyi klarnet, ümumiyyətlə, həyat onun üçün mənasız göründü və o axşam Fətulla nərdi də çox könülsüz oynadı və uduzdu, amma o kəşfi bərədə heç vaxt heç kimə heç nə demədi.

●●●

Əgər, Fətulla, misal üçün, piano çalan olsaydı, onda övladı – fərqi yox idi, ya oğlan, ya qız – onun yolunu davam etdirərdi, amma Fətullagil nəsillikcə piano çalan yox, yaxud da lap elə kamança olsun,– qız da kamança çala biler, – kamança çalan yox, balaban çalan idi və qız xeylağı da, aydın məsələdir ki, balaban çalmayacaqdı.

●●●

Bəlkə, o cavanlıq vaxtı ki, balabanı bir tərəfə atıb, klarneti götürdü, bəlkə ona görə Allah ona bir oğul vermədi ki, atasının, babasının yolunu davam etdirə?

Lap əgər beləydisə də, hər şey qurban olsun o qoşa hörüklü qıza və Allah ki, ona oğul vermədi, qoy, əvəzində o qoşa hörüklü qızın ömrünü uzun eləsin və onu heç bir dərdə, bəlaya salmasın.

●●●

- Fətulla, qurban olum sənə, başuva dönüm, Fətulla, satma balabanı, Fətulla, bilirəm, mənə görə satırsan o balabanı, amma satma, Fətulla, bir qəbl idi, eləcdim, şeytan azdırdı məni, yarpaq söhbəti, sənə layiq söhbət deyildi, başuva dönüm, satma o balabanı, hər gün dərıxacaqsan o balabancun, Fətulla...

Və Firuzə nə illah elədi, yalvardı, ağladı, amma Fətullanı fikrindən döndərə bilmədi.

●●●

Hər şey çox sadə oldu: Fətulla Ələkbəri çağırdı və sədəfli balabanı 1750 ABŞ dollarına Ələkbərə satdı və Ələkbər də o balabanı 2250 ABŞ dollarına müştərisi Martinius Asbyornesenə

Payız ötdü, Nyu-Yorkda soyuq bir qış keçdi, sonra yaz geldi, amma Nyu-Yorkun daş, beton, şüşə göydələnləri o payızın da, o payızı əvəz edən qışın da, təzə gelən yazın da fərqində deyildi.

Mister Blyumentallın mənzilində həyat, necə vardısa, elə də davam edirdi, payız da eləcə ötdü, qış da eləcə ötdü, yaz da indi eləcə ötürdü... sonra yay gələcəkdi, yazdan sonra yenə payız gələcəkdi, sonra qış, sonra yenə yaz... və həyat da o daş, beton, şüşə göydələnlərin arasında, mister Blyumentallın tozun da yeri dəyişməyən mənzilində beləcə davam edəcəkdi...

Missis Blyumentall pudeli həmişəki kimi gəzdirirdi, çimizdirirdi, qırxdırırdı.

Mister Blyumentall işdən geləndən sonra, həmişəki kimi, yüngülcə bir şam eləyib kolleksiyası ilə məşqul olurdu və o dəm onun üçün o kolleksiyadan savayı dünyada heç nə yox idi.

Miss Conson eləcə fasiləsiz yeyə-yeyə mətbəxdə nəsə bişirib-düşürüdü, yuyub-yığışdırırdı, çox zaman mənzildə tək olduğu üçün, eləcə yeyə-yeyə də otaqları gəzirdi, nəsə bir iş görmək istəyir, amma hər şey öz yerində olurdu, hər şeyə necə səliqəliydisə, eləcə kim hec nəyə toxunmurdu, toxunanda da hər şey öz əvvəlki yerinə qayıdırdı və miss Conson görmək üçün bir iş tapmırdı və o daimi yemək ehtiyacı və yeməyin özü olmasaydı, həyat miss Conson üçün çox darıxdırıcı və mənasız keçərdi.

Və beləcə ötən günlərdən birində – bir yağışlı yaz günü, günün günorta çağı, mister Blyumentallın mənzilində dünyada (hər halda, bu dünyada!) misli görünməmiş bir hadisə baş verdi.

Həmin yağışlı yaz günü miss Conson mənzildə yenə tək idi, yenə yeyə-yeyə otaqları gəzib özünə bir iş axtarırdı və birdən qəribə bir səs eşitdi: bu musiqi idi, amma nəsə çox qəribə...

anlaşılmaz...

eyni zamanda çox yanıqlı...

hə... hə, çox... çox yanıqlı bir musiqi idi və kolleksiya olan otaqlar tərəfdən gelirdi.

Miss Conson əvvəlcə elə bildi ki, bu səs televiziyadan, ya radiodan gelir, amma mister Blyumentall, fikrini dağıtmasın deyə, o otaqlarda radio, televizor qoymağa icazə vermirdi və miss Conson təəccüb içində kolleksiya otaqlarına tərəf yaxınlaşdı.

Tamam aydın idi ki, səs, bax, bu otaqdan gelir.

Miss Conson otağın qapısını açdı və bu zənci qadının onsuz da böyük olan qara gözləri bir anın içində bərəlib az qaldı hədəqəsindən çıxsın.

Mister Blyumentallın kolleksiyasından fleytaya bənzər bir musiqi aləti öz yerindən qalxıb, pəncərənin qabağında, elə bil ki, görünməz bir tellə tavandan asılmış kimi dayanmışdı və elə bil ki, insan kimi, pəncərədən o yaz yağışına bamam yad bir şey idi.

Miss Conson o yağışlı yaz günü həmin dəhşət içində cismani olaraq duyurdu ki, o yanğı, o qüssə, kədər onun doğmasına çevrilir və indiyə qədər yaşadığı həyatın boşluğundan xəbər verir.

Miss Conson bərəlmiş gözlərini o fleytaya oxşayan musiqi alətindən çəkə bilmirdi və o dəm o musiqi alətinin özü başdan başa bir yanğı, qüssə, kədər idi...

●●●

Missis Blyumentall pudeli ilə birlikdə evə qayıdanda miss Merilin Conson hələ də o müdhiş hadisənin təsiri altında idi və tələsə-tələsə, dili topuq vura-vura, heç cürə keçib getmək bilməyən bir həyəcanla bu hadisəni missis Blyumentalla danışdı.

Missis Blyumentall diqqətlə miss Consona qulaq asdı, sonra onunla birlikdə kolleksiya otağına keçdi, miss Consonun az qala heyvani bir hürkü ilə barmağını uzadıb göstərdiyi o musiqi alətinə baxdı: həmin Şərq musiqi aləti həmişəki yerində idi və missis Blyumentall daha heç nə soruşmadı, yalnız diqqətlə miss Merilin Consona baxdı və heç nə demədi.

Axşam mister Blyumentall işdən qayıtdı və yüngül şam edib həmişəki kimi, kolleksiya otaqlarına keçməzdən əvvəl missis Blyumentall əhvalatı ərinə danışdı və mister Blyumentallın gərgin bank əməliyyatlarından sonra, evdə də gəlib hansısa fantastik səfəsfələrə qulaq asmağa qətiyyən həvəsi olmadığı üçün, o, xanımının da razılığı ilə, həmin günün etibarən miss Merilin Consonu işdən azad etdi.

●●●

Miss Merilin Conson liftlə 23-cü mərtəbədən düşərkən ağlamaqdan qıpqırmış gözlərini silə-silə fikirləşdi ki, bəlkə doğrudan da dəli olub və bəlkə günorta o fleytaya bənzər musiqi alətinin pəncərənin qabağında dayanıb özözünə o anlaşılmaz melodiyanı çalması həqiqət yox, bir qarabasma imiş?

Bəs o yanğı? o qüssə? o kədər?..

Gördüyünün müdhişliyindən, işdən çıxarılmasının ağrısından daşqa, bir hiss də - az qala heyvani bir qorxu hissi - miss Consonun içini dəşib-dağıtmaqda idi: bu bədbəxt zənci qadın qorxurdu ki, o yanğı, o qüssə, kədər bundan sonra həmişəlik onunla bir yerdə olacaq.

Və əlbəttə, mister və missis Blyumentallların ağlına gələ bilməzdi ki, miss Conson həqiqətən olan hadisəni danışır və bədbəxt missis Merilin Consonun da ağlına gələ bilməzdi ki, Azərbaycan adlı uzaq bir məmləkət var və o məmləkətdə fleytaya bənzər o musiqi alətinə "balaban" deyirlər və balabanın çaldığı o anlaşılmaz, yanıqlı havaya da həmin məmləkətdə "Sarı gəlin" deyirlər.

2001, oktyabr.